

Johdanto digitoinnin etiikkaan

Digitoinnin kehittäjä -koulutus

18.10.2024

Kirsi Hänninen, Xamk

Pe 18.10.2024

Aloitus klo 9

Pienryhmäkeskustelu ja koonti yhdessä klo n. 9-10:15

10 min tauko

Digitoinnin eettisiä kysymyksiä, Kirsi. n.10:25-11:30

Tilannekatsaus ja lopetus

Jään lopetuksen jälkeen linjoille ja olen paikalla, jos haluatte keskustella kurssin aiheista, lopputyöstä tai muusta digitointiin tai koulutukseen liittyvästä asiasta.

Lähtökohta

Etiikka on filosofian osa-alue, joka tutkii ja ohjaa pohtimaan sitä, mikä on oikein ja mikä on väärin, mikä on hyvää ja mikä on paha.

Toimintaamme yksilöinä ja yhteisöinä ohjaavat arvot eli asiat, joita haluamme ja tavoittelemme. Arvot ohjaavat eettisten päätösten tekoa.

Normit ovat arvoista johdettuja ja arvoja suojelevia sääntöjä ja ohjeita. Olemme tutustuneetkin jo digitointia sääteleviin lakeihin ja ohjeisiin.

Mitkä arvot ohjaavat digitointia? Miten arvot vaikuttavat missäkin digitointiprojektin vaiheessa? Esim. digitoitavan aineiston valitsemisessa, digitoinnin toteuttamisessa, resurssien päättämisessä, digitoidun aineiston jakamisessa jne.

A decorative graphic on the left side of the slide, consisting of a grid of squares on a pink background. The squares are arranged in a pattern that is roughly 18 columns wide and 20 rows high. Each square is either a solid magenta color or a white outline, creating a complex, abstract pattern.

Arvot

Yksi tapa kategorisoida

1. Itseisarvot
2. Välinearvot
3. Eettiset arvot
4. Yhteiskunnalliset arvot
5. Kulttuuriset arvot
6. Henkilökohtaiset arvot

Arvot

Miten esim. alla olevat arvot ohjaavat digitointia? Onko kyseessä itseisarvo vai välinearvo?

Tieto

Kauneus

Raha

Historia

Valta

Tiede

Teknologia

Ympäristön suojelu

Itsensä toteuttaminen

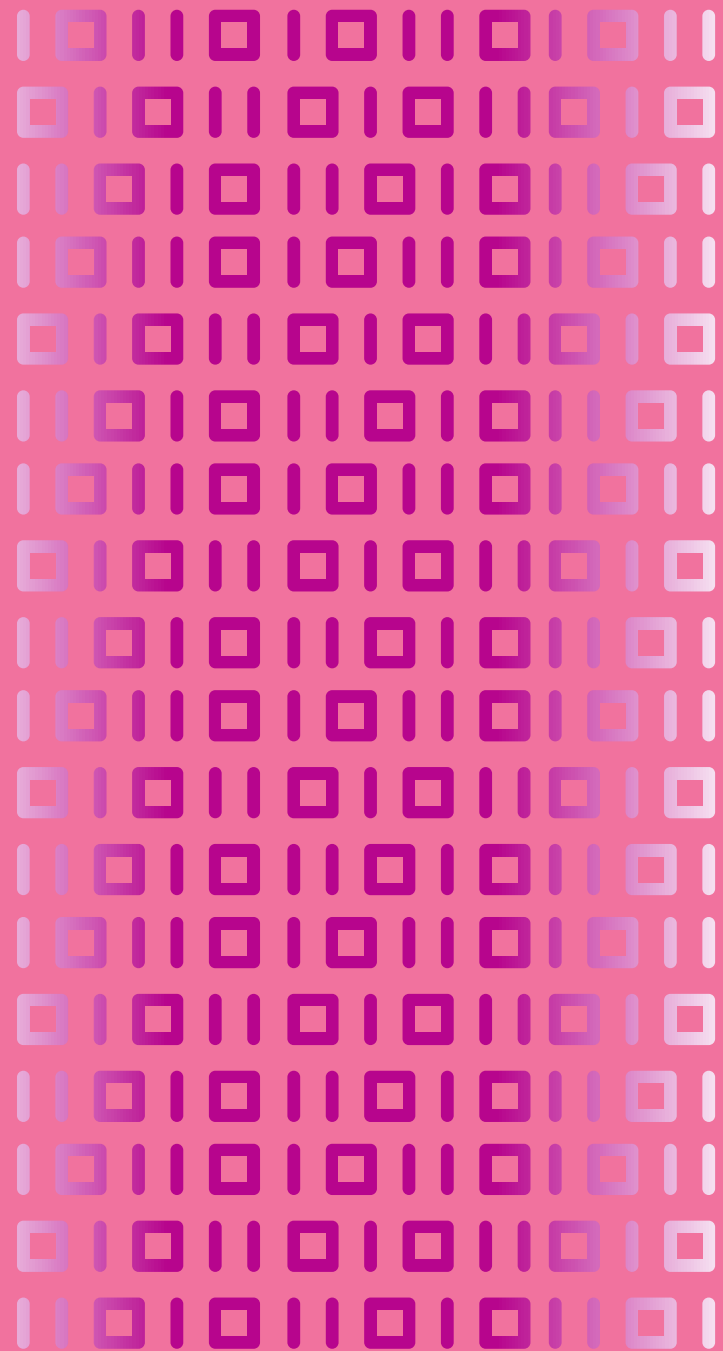
Oikeudenmukaisuus

Hyvinvointi

Tasa-arvo

Mitä muita arvoja tunnistat digitoinnissa ja sen kehittämisessä? Mitä arvoja haluat toteuttaa digitoinnissa? Onko hankkeessa jaettu arvomaailma? Miten toimit kun arvot ovat ristiriidassa?

Lähde, ja lisätietoja: filosofia.fi | [Portti filosofiaan](#)

Esimerkki

Luonnontieteellisessä keskusmuseossa on digitoitu miljoona hyönteisnäytettä.

“Digitoinnin avulla luonnon monimuotoisuuden tutkimus, suojele ja vaaliminen osana maankäytön suunnittelua voidaan perustaa merkittävästi laajempaan tietomäärään.”

“ Kuvat ovat tärkeitä, koska ne mahdollistavat näytteiden tutkimisen toiselta puolelta maailmaa ilman pääsyä itse näytteen ääreen. Aiemmin ulkomaalainen tutkija on joutunut joko matkustamaan Helsinkiin tutkimaan tarvitsemaansa näytettä tai Luomuksen on täytynyt postittaa näyte hänelle. Nyt tarkka lähikuva tietoineen usein riittää lajin tunnistamiseen ja sen ominaispiirteiden tutkimiseen. Näin säästetään tutkijoiden aikaa, vältetään turhaa matkustamista ja varjellaan näytteitä postimatkan rasituksilta.” [Digitointi | Luonnontieteellinen keskusmuseo \(helsinki.fi\)](https://www.luomus.fi/digitointi)

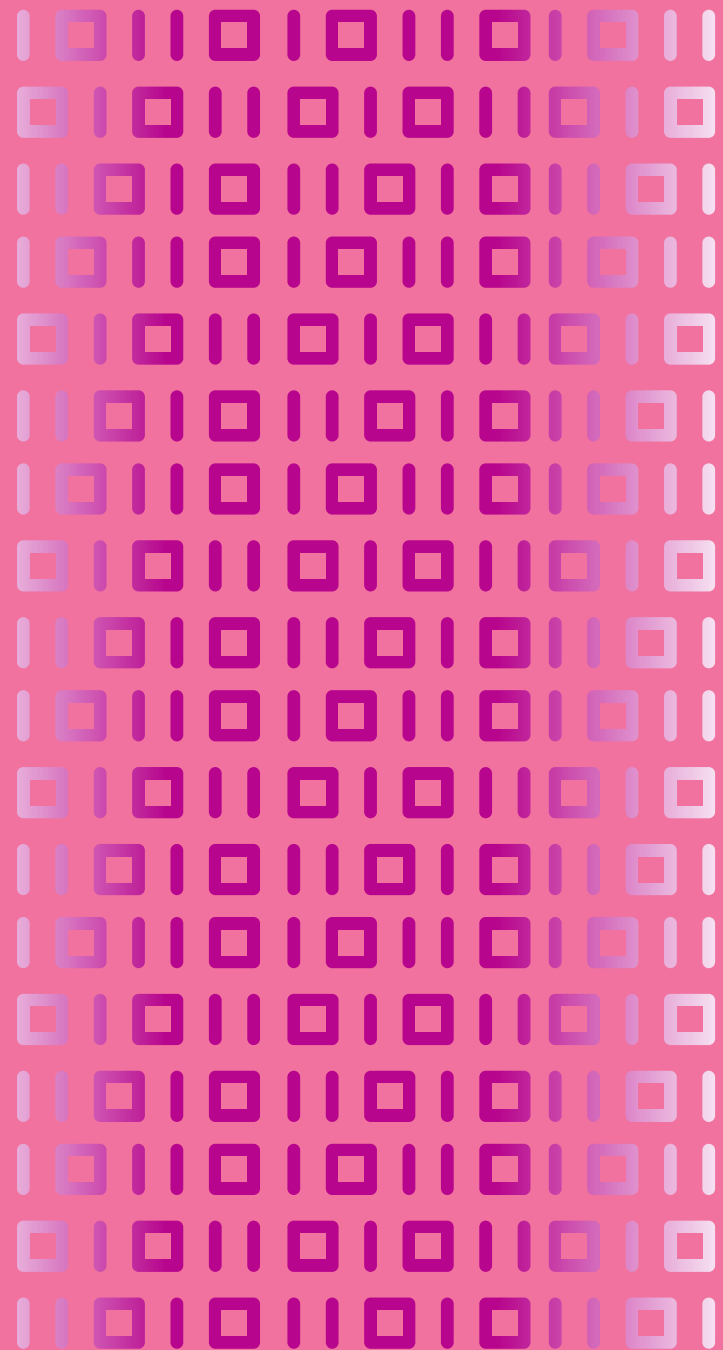
Esimerkki arvojen törmäämistä ja ratkaisuista

“...Laura Feodoroff kertoo, miten hän joitakin vuosia sitten näki jotain, mitä ei olisi koskaan uskonut näkevänsä: omien kolttasaamelaisten isovanhempiensa valokuvapainatuksella varustettuja tuotteita myynnissä yhdysvaltalaisessa verkkokaupassa.”

Mistä kyse?

Suomen valokuvataiteen museo julkaisi valokuvaaja Eino Mäkisen Petsamon kolttasaamelaisten keskuudessa vuonna 1938 ottamat kuvat verkossa CC0 lisenssillä.

Alkuperäiskansoja on eri aikoina kuvattu hyväksikäyttöä ja rasismia mahdollistavissa ja tukevissa tarkoituksissa.

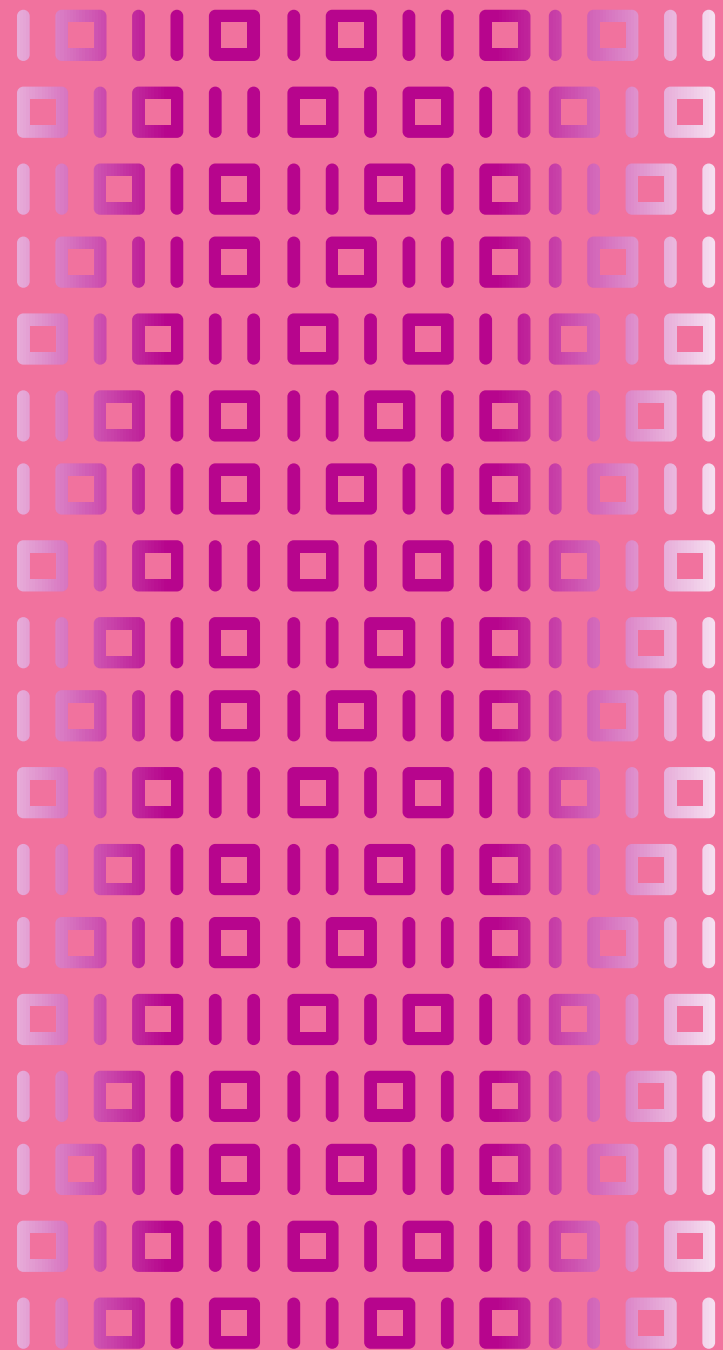

Kolttasaamelaiden kuvien ilmaantuminen Yhdysvalloissa kaupallisiin tuotteisiin näyttöytyi osana pitkää ja laajaa saamelaiskulttuurin kulttuurista ja kaupallista omimista.

Kuvista keskusteltiin kuvattujen sukulaisten kanssa, ja kuvat poistettiin tililtä. Se ei ratkaissut sitä, että kerran netissä, aina netissä, ja aina CC0 lisensoituna.

“Edesmenneiden henkilöiden kuvien hyödyntäjä ei siis riko lakia, mutta tarkemmassa eettisessä tarkastelussa toiminta osoittautuu ongelmalliseksi. Kuvien käyttäjä hyödyntää kolttasaamelaiskulttuurin visuaalisia tunnusmerkkejä kuten esineitä ja pukuja sekä henkilöiden piirteitä ja tapoja oman kaupallisen toimintansa välineenä.”

Lähde: Anni Wallenius, Suomen valokuvataiteen museo. [Avoin data ja eettisesti kestävä museotyö – kipupisteitä ja virheistä oppimista](#)

Ratkaisut:

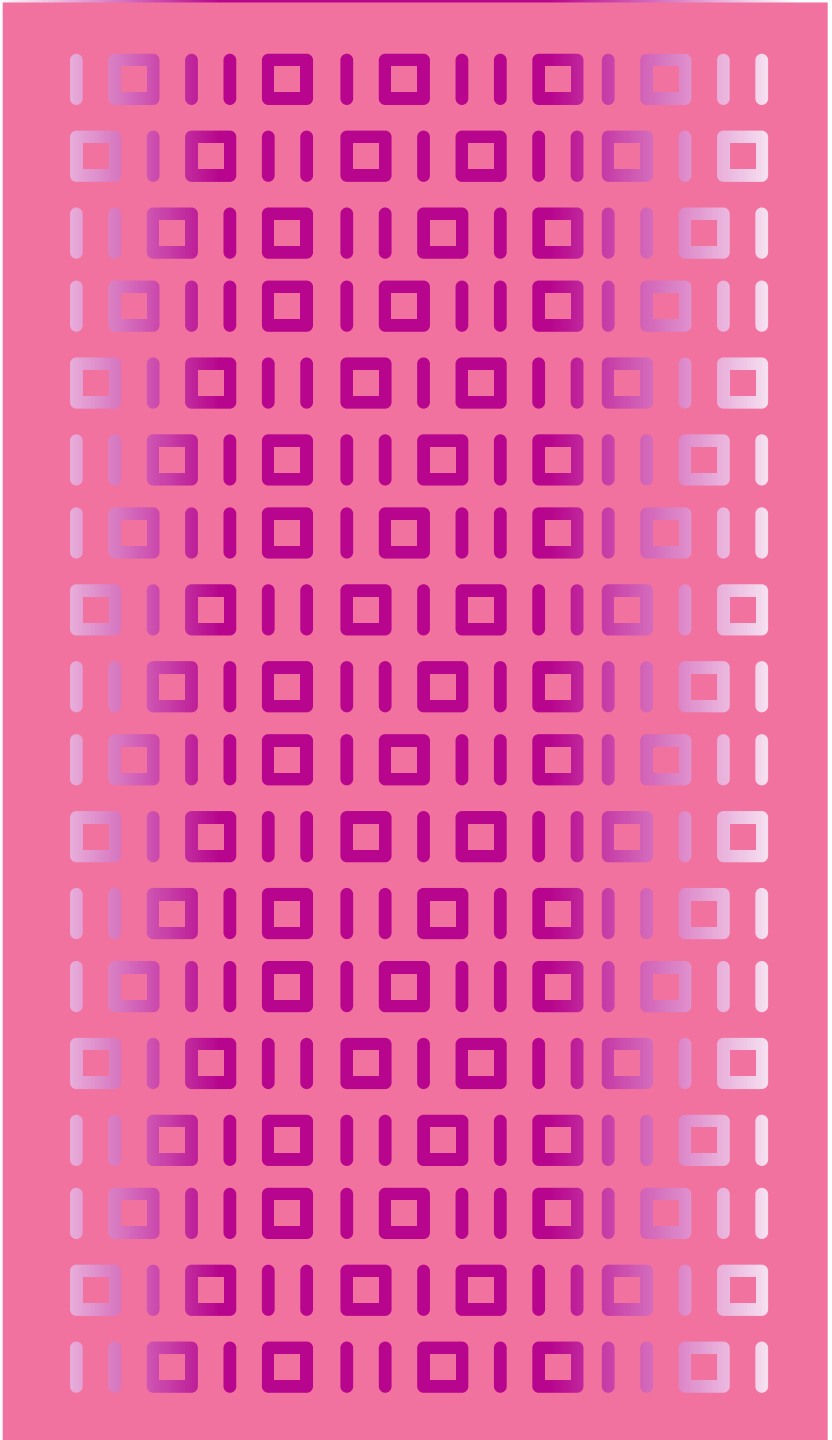
Jatkossa kuvat lisensoitu tiukemmin ja kuvien julkaisusta käydään dialogia vähemmistöjen kanssa.

Käytännössä muutos näkyy esim. siinä, että nyt on Nuohti, saamelaisarkistoaineistojen hakuportaali.

[Haun aloitussivu | Nuohti](#)

Ja siellä eettiset ohjeet aineiston kunnioittavaan käyttöön

[Tutustu eettisiin ohjeisiin | Nuohti](#)

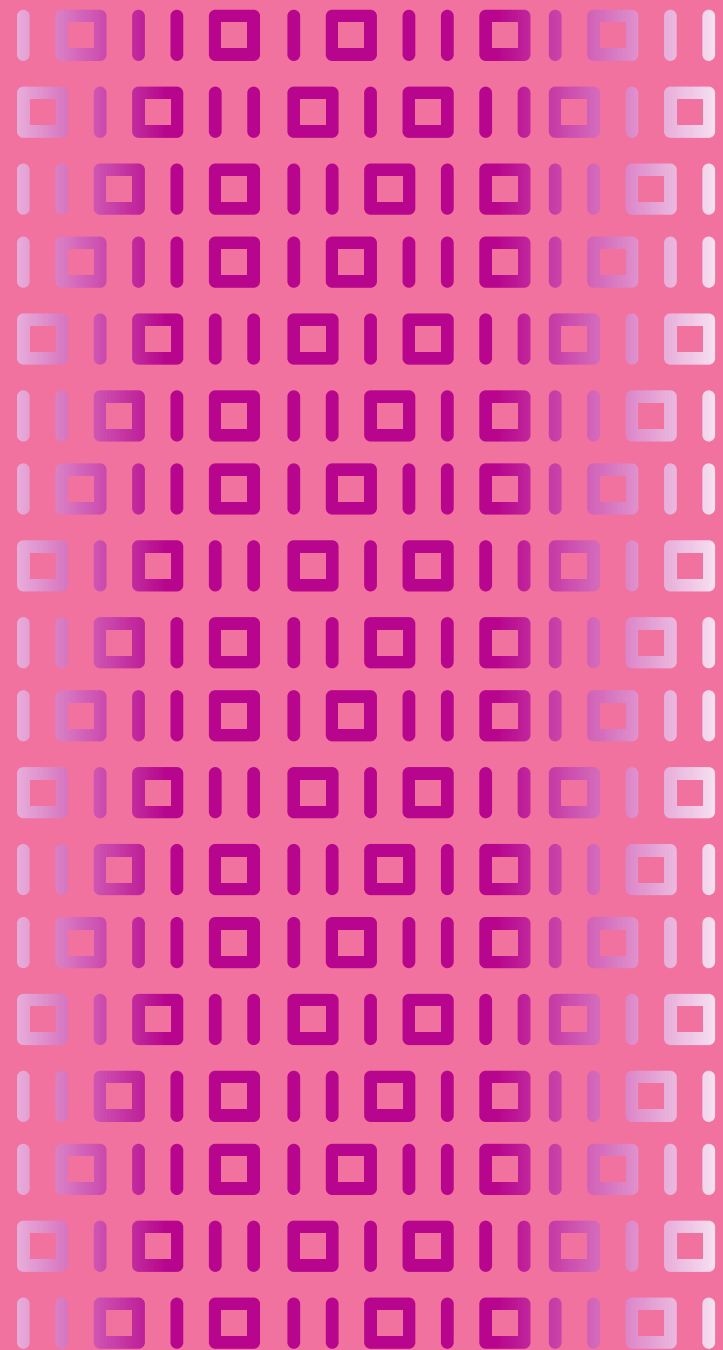

Prosessikaavio eettisen pohdinnan tueksi

Miten käsitellä digitoinnin etiikasta kumpuavat kysymykset? University of California-Berkleyn kirjasto on luonut kaavion tähän. Lähtökohtana on heitä ympäröivä todellisuus, heidän kokoelmansa ja erityisesti alkuperäiskansojen aineistot.

Käsittelevät kysymyksiä etiikan eri suuntausten avulla, esim. utilitarismi -> mikä ratkaisu tuottaa suurimman hyödyn suurimmalle joukolle ihmisiä.

Päättyivät huolenpidon etiikkaan (care of ethics), jossa digitoitavaan aineistoon liittyvät toimijat (aineistossa esiintyvät, aineiston luovuttajat, säilyttäjät, kuratoijat, käyttäjät...) muodostavat suhdeverkoston, johon digitoinnista päättävien toimet vaikuttavat.

Päätöstenteko edellyttää erilaisten haittojen tunnistamista (taloudellinen, vapaus..) ja niiden punnitsemista. Heidän mallissaan tietyt tekijät merkitsevät hyötyä ja tietyt tekijät haittaa, ja osan painoarvo on korostettu.

Hyötyä määrittävät esim. se, että aineistossa on julkisia toimijoita; aineisto on yhteisönsä tuottamaa; aineistojen sisällöt ovat sellaista mikä muutenkin jaettaisiin julkisesti.

Haittoja määrittävät esim. se, että aineistojen sisältö vaikuttaa valtasuhteissa alisteisiin ryhmiin; aineistot on tuottanut yhteisön ulkopuolinen; tekijä tai yhteisö ei pysty vaikuttamaan aineiston informaatioon.

[Timothy Vollmer, 2023: Can/Should We Digitize This? Navigating Ethics, Law, and Policy in Digitizing Collections \(escholarship.org\)](#)

Välitehtävä

Katso molemmat tallenteet.

Valitse jompikumpi aihe tarkempaan tarkasteluun:
Digitoinnin ympäristövaikutukset
Eettinen ja vastuullinen digitointi

OpenLearnissa on aineistoa kumpaankin teemaan. Tutustu niihin. Valitse kolme lähdetä ja perehdy niihin.

Kirjoita tallenteen/tallenteiden ja valitsemasi aineiston perusteella kommentti. Mitä ajatuksia tallenteet ja aineistot herättivät? Ovatko aiheet sovellettavissa työhösi, opintoihisi, mielenkiinnon kohteisiisi digitoinnissa?

Kirjoita kommentti 6.11. mennessä. Voit oman kommenttisi kirjoittamisen lisäksi mielellään vastata toistenkin kommentteihin.

Esitys on toteutettu osana Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk:n, Ammattiopisto Samiedun ja Kansallisarkiston yhteishanketta JoDi-Joustavat koulutus ja työelämäpolut tulevaisuuden digitoitiosajille (ESR+ 2023-2025).

**Euroopan unionin
osarahoittama**

